

Methodieken en tools die de participatie van jonge kinderen ondersteunen

Achtergrond voor praktijkwerkers

Dit document maakt deel uit van het Europese Erasmus+ KA202-project, "Participation and Collaboration for Action", acroniem PANDA, september 2020 – augustus 2023. Het project omvat 4 Europese universiteiten/hogescholen: Arteveldehogeschool (België), Noorse Universiteit voor Wetenschap en Technologie (Noorwegen), Queen's University Belfast (Noord-Ierland) en Universidad Complutense de Madrid (Spanje)." Er zijn ook 4 partnerorganisaties: Opgroeien (België); Trondheim Kommune/Link (Noorwegen); Voice of Young People in Care, VOYPIC, (Noord-Ierland) en Fundación Secretariado Gitano, FSG (Spanje).

Dit rapport is opgesteld door de Noorse Universiteit voor Wetenschap en Technologie, Noorwegen.

Auteurs: Juul Randi, Husby Inger Sofie Dahlø, Saenen Virna, Eerdekens Wendy, Heirbaut Eva, Mercado García Esther, Blanco Carrasco Marta, Mc Cafferty Paul, Winter Karen, Corchado Ana, Dorado Ana Leyra Begoña, Fylkesnes Ingunn, Skrove Gaute.

Inhoud

Introductie.....	5
1. Wat verstaan we onder 'methodieken en tools'?	6
2. Gespreksmethodieken	6
3. Communiceren met een kind 0-3 jaar oud.....	8
4. Connecteren en het gebruik van pedagogische tools.....	9
5. Tools ter ondersteuning van storytelling.....	10
6. Tools om de collectieve participatie van kinderen te versterken	20
7. Digitale hulpmiddelen	20
8. Let op de valkuil van snelle oplossing	23
9. Conclusie	23
Referenties	25

Introductie

Het doel van het PANDA-project is in een transnationale context, de participatie bij besluitvormingen te bevorderen van jonge kinderen (van 12 jaar en jonger) in jeugdhulp en dit door het versterken van de samenwerking tussen professionals en jonge kinderen in hulpverleningsorganisaties, meer bepaald in de jeugdhulp en de jeugdbescherming.

Via het partnerschap van 8 organisaties - bestaande uit praktijkwerkers, managers, beleidsmedewerkers, academici en trainers uit vier landen (België, Spanje, Noorwegen en Noord-Ierland) - heeft het project drie doelstellingen gerealiseerd:

- Het vergroten van de kennis en vaardigheden van professionals d.m.v. van een mediatheek;
- Het aanbieden van een kader voor beleidsmedewerkers en management ter ondersteuning van de implementatie van een participatieve aanpak en het ondersteunen van organisaties bij het scheppen van de voorwaarden die nodig zijn voor participatief werken met jonge kinderen;
- Het aanreiken van nieuwe tools en methodieken aan opleiders.

Figuur 1 Panda concept (2022)

Aan de participatie van kinderen liggen gemeenschappelijke internationale kaders ten grondslag, namelijk het Verdrag van de Verenigde Naties inzake de rechten van het kind, alsook specifieke nationale rechtskaders, wettelijke regelgeving, beleidsdocumenten en meer algemene richtlijnen. Deze tekst voor praktijkwerkers richt zich op het internationale kader.

Het doel van deze toelichting voor praktijkmedewerkers is om de aandacht te vestigen op specifieke methodieken en tools om enerzijds de samenwerking met jonge kinderen te versterken en anderzijds om de participatie en communicatie van jonge kinderen te kunnen vergemakkelijken.

1. Wat verstaan we onder 'methodieken en tools'?

Praktijkmedewerkers binnen het sociaal werk maken gebruik van tools en methodieken in hun dagelijks werk met kinderen en gezinnen. De twee woorden "tools en methodieken" fungeren als synoniemen in de dagelijkse beroepspraktijk en worden vaak door elkaar gebruikt.

Volgens de literatuur omvat het werkproces in het sociaal werk: verwijzing/intake; informatieverzameling; beoordeling; planning; interventie; evaluatie en afsluiting. Voor elk van deze fasen in het proces kunnen verschillende tools en methodieken gebruikt worden.

Tools wordt gedefinieerd en opgevat als verzamelnaam voor verschillende materialen, spelen, activiteiten, kunstwerken en interactieve/elektronische media die worden gebruikt om de participatierechten van kinderen te bevorderen en de relatie en gesprekken met jonge kinderen op te bouwen (Lefevre, 2018, pp. pagina 185-206).

Methodiek is een term die verwijst naar de manier waarop de tools worden gebruikt. Toegepast op participatieve praktijken met jonge kinderen, verwijst de term methodiek naar de aanpak die wordt gehanteerd om processen via de hierboven genoemde tools, in de praktijk te implementeren.

Onderzoek heeft vastgesteld dat er een gebrek is aan pedagogische tools en methodieken binnen het sociaal werk met jonge kinderen (Ferguson, 2016; Husby, Slettebø, & Juul, 2018; Ruch et al., 2020). Verder geeft onderzoek aan dat er een gebrek is aan communicatieve vaardigheden bij de professional in het werken met jonge kinderen (Ferguson, 2016; Ruch et al., 2020; Toros, DiNitto, & Tiko, 2018). Er wordt vanuit onderzoek geadviseerd om in te zetten op vorming en training om de communicatie met jonge kinderen te verbeteren (Lefevre, 2017).

Een participatieve gespreks/communicatiemethodiek richt zich op de manier waarop een professional een kind uitnodigt en betreft in een gesprek. In de literatuur worden verschillende methodieken beschreven. Bij het kiezen van een methodiek dienen professionals rekening te houden met de keuzes en voorkeuren van het kind, zijn ontwikkeling, competentie en capaciteiten, leeftijd, geslacht, handicap, seksualiteit, godsdienst, etniciteit, taal, cultuur, geschiedenis en context. Zij moeten ook rekening houden met het doel van het gesprek (bijvoorbeeld het kind informatie geven, de ervaringen en het begrip van het kind onderzoeken, of het kind ondersteunen om zijn/haar ervaringen, gevoelens te uiten en de situatie beter te begrijpen).

2. Gespreksmethodieken

De '**dialogical conversation method**' (DCM) betreft de dialogische benadering van samen praten. De methodiek bouwt voort op de theorie van verbinding en communicatie (Bunkholdt & Kvaran,

2015, p. 147), in het bijzonder de dialogische theorie en de cognitieve ontwikkeling van kinderen (Gamst, 2017). De methodiek is oorspronkelijk ontwikkeld voor politionele kinderverhoren (Gamst, 2004), maar is daarna getest en aangepast voor gesprekken met kinderen in de jeugdzorg (Langballe, Gamst, & Jacobsen, 2010).

Een basisprincipe in deze methodiek is de erkenning van het kind als een belangrijke en competente informant, die in staat is om volwassenen te informeren over ervaringen in het leven. In de fase van vrij vertellen moet de professional meer luisteren dan vragen (Gamst, 2017).

De DCM bestaat uit een gefaseerde en systematische aanpak, d.w.z. voorbereiding en contact maken met het kind, vrij spreken, beëindiging van de ontmoeting en follow-up. De fasen zijn vergelijkbaar met de algemene methodiek binnen het sociaal werk, maar de fase van het vrij spreken is een belangrijk kenmerk binnen DCM.

Een andere methodiek is het "**Gesprek van alledag**"; een dialogisch "interview" dat gebruikt wordt in jeugdhulpverlening en -onderzoek. De methodiek werd oorspronkelijk ontwikkeld door Hanne Haavind (1987), en later aangepast voor jongere kinderen (het "way-of-life interview" met 4- en 5-jarige kinderen) (Andenæs, 1991). De methodiek wordt veel gebruikt in onderzoek met kinderen (Clifford, Fauske, Lichtwark, & Marthinsen, 2015; Gulbrandsen, 2018; Ulvik, 2007) en in de opleiding sociaal werk in Noorwegen (Gulbrandsen, 2018). Het doel van deze methodiek is om het dagelijks leven van het kind te verkennen (informatie te krijgen over hun activiteiten, de structuur van hun dag, met wie ze gedurende de dag omgaan, en hoe ze interpreteren en ervaren wat er gedurende hun dag gebeurt).

Bij de methodiek "Gesprek van alledag" volgt een professional het kind gedurende de dag en stelt open vragen over gebeurtenissen in zijn dagelijks leven. De sociaal werker kan beginnen met de vraag: "Wat gebeurde er toen je vanmorgen wakker werd?" en dan verder gaan, waarbij het vervolg afhangt van wat het kind antwoordt. Om effectief te zijn, moet de professional een open manier van vragen stellen hanteren. Activiteiten kunnen deze aanpak ondersteunen, bijvoorbeeld het kind uitnodigen om, met de hulp van de professional, een tijdlijn te tekenen om een dag uit het leven van het kind te visualiseren.

Andere technieken die in gesprekken met kinderen worden gebruikt, houden in dat de professional: i) een gesprek faciliteert met woorden en knikjes om het kind aan te moedigen verder te vertellen; ii) aandacht besteedt aan de verbeelding van het kind met behulp van magische vragen; iii) parafraseert door de woorden te herhalen van wat het kind heeft gezegd om het verhaal van het kind te ondersteunen; en iv) externalisatietechnieken gebruikt om het kind te vertellen dat hij of zij niet het probleem is, maar dat het probleem het probleem is (Kvello, 2021).

Gespreksmethodieken op basis van visualisatie zijn eveneens van groot belang. De Duplo-methodiek is er één van. Met behulp van Duplo-Figuren (figuur 2) kunnen kinderen relaties en gebeurtenissen uit het dagelijks leven vorm geven, voorstellen en vrijuit over vertellen (Van Doornik, 2021). De duplo-figuren hebben verschillende kenmerken, bijvoorbeeld geslacht en etniciteit (figuur 3 en 4).

Figure 2 W Eerdeken, workshop Duplo methodiek, NTNU 2017. (Photo by I.S.D. Husby)

Figuur 3 en 4 Vershil in gender en etniciteit (Foto's door W. Eerdeken 2022)

Methodieken moeten steeds worden afgestemd op de keuzes en voorkeuren van het kind, zijn ontwikkeling, zijn competentie en capaciteiten, zijn leeftijd, geslacht, handicap, seksualiteit, religie, etniciteit, taal, cultuur, geschiedenis en zijn context.

3. Communiceren met een kind 0-3 jaar oud

We zien ook de allerjongsten als actieve deelnemers. Ze zijn niet louter objecten. Zelfs zuigelingen en peuters zijn relationeel en wederkerig. Om deze kinderen in "gesprekken" te betrekken moet de sociaal werker flexibel en bereid zijn om een combinatie te doen van observeren en reageren. De "Zero to Three videos" geven enkele leerrijke voorbeelden. (figuur 6)

Figuur 6: The zero to three, video: <https://www.youtube.com/watch?v=jwQ0NA7GzEg>

Om te communiceren met pre-verbale kinderen, de zuigelingen (0-1) en de peuters (1-3), moeten sociaal werkers a) zich bewust zijn van de ontwikkeling van jonge kinderen b) zich bewust zijn van hoe en op welke manieren jonge kinderen kunnen ondersteund worden om te communiceren c) bereid zijn om handelingsverlegenheid opzij te schuiven en te reageren op het niveau van het kind door gebruik te maken van aanraking, geluiden, gezichtsuitdrukkingen, gebaren in plaats van alleen gesproken woord (figuur 7).

Figure 7 Video "[How your baby's sense of sight develops](https://www.babycenter.com/baby/baby-development/how-your-babys-sense-of-sight-develops)" https://www.babycenter.com/baby/baby-development/how-your-babys-sense-of-sight-develops_10400986

4. Connecteren en het gebruik van pedagogische tools

Contact maken met kinderen is een eerste vereiste voor elke samenwerking met kinderen. Er zijn tools en activiteiten die hiervoor kunnen gebruikt worden. De sociale pedagogie legt de nadruk op "**een gemeenschappelijke derde**" bij het werken met kinderen. Dit betekent dat de professional (gebruiks)voorwerpen gebruikt, activiteiten en spelletjes, waardoor zowel kind als volwassene zich met elkaar verbinden. Door samen met het kind activiteiten te doen, zoals spelletjes die toegankelijk en betekenisvol zijn voor kinderen, kan een band worden gelegd en een relatie worden

opgebouwd. Door een vertrouwensrelatie op te bouwen, kan het kind ervaringen en gevoelens uiten of over zijn leven praten.

In de directe communicatie en praktijk met kinderen kan een scala van pedagogische tools worden gebruikt. Alle tools moeten cultureel en etnisch relevant zijn voor individuele kinderen en ook hun voorkeuren, capaciteiten en competenties weerspiegelen. Sommige tools zijn geschikt voor het in kaart brengen van processen (onderzoek, toetsing), andere zijn meer geschikt om het kind te informeren, nog andere om het kind te ondersteunen in het begrijpen van zijn gevoelens en gedachten. Sommige tools zijn meer geschikt voor één-op-één communicatie, andere meer voor het werken met groepen. Een pedagogische tool kan helpen om thema's, gebeurtenissen en relaties in het leven van een kind te visualiseren, met inbegrip van hun situaties, hun geschiedenis, de geschiedenis van hun gezin, hun sociale netwerken, gevoelens, gedachten en ervaringen.

Tools kunnen kinderen helpen om zich comfortabeler, zelfverzekerder, opener, creatiever en spontaner te voelen (Doucet, 2019). Tools en spelletjes zijn nauw verbonden met de taal van kinderen en het gebruik ervan kan zorgen dat zij zich meer gerespecteerd voelen. Kindvriendelijke ruimtes maken het ook makkelijker voor kinderen om hun ervaringen te delen.

Voorbeelden van tools zijn: kleurpotloden en papier om te tekenen; werkbladen; conversatiefoto's of tekeningen die verschillende situaties beschrijven; poppen en figuren; zand, plasticine, Playdoh, verf, klei, sociale netwerkkaarten, spelletjes, iPads, iPhones, computers, apps, films, muziek (muziektherapie); en kinderboeken over specifieke onderwerpen (mishandeling, geweld, drugsmisbruik, psychische problemen, pesten, vriendschap, zorgzaamheid enzovoort).

Meer algemeen kunnen activiteiten het voor kinderen gemakkelijker maken om te "praten" en hun ervaringen en perspectieven te delen. Dit kan bijvoorbeeld door samen activiteiten te ondernemen zoals tuinieren, wandelen, spelen, eten, koken of samen een autoreis maken. Er is veel anekdotisch bewijs dat autoritten een veilige ruimte bieden voor kinderen om te praten. De volwassene die rijdt, kan luisteren en het kind kan praten zonder oogcontact te hebben met de volwassene (wat voor sommige kinderen minder intimiderend kan aanvoelen). Sommige sociaal werkers hebben een tas in hun auto met een deken, speelgoed, boeken. Het kind kan het deken om zich heen slaan om zich knus en veilig te voelen. Sommigen moedigen kinderen aan om hun eigen muziek of audioboek te kiezen. Al deze dingen bieden een veilige ruimte om te praten en helpen om een band te ontwikkelen met het kind.

5. Tools ter ondersteuning van storystelling

Om het kinderen gemakkelijker te maken te praten over hun levenservaringen, relaties, gevoelens, gedachten en wensen, kunnen professionals met kinderen communiceren met behulp van tekeningen, plaatjes, werkbladen, werkboekjes, poppetjes, Duplo-figuurtjes. Sommige van deze methodieken worden hieronder nader beschreven.

Tekenen. Kinderen communiceren vaak door middel van tekeningen, zij kunnen er baat bij hebben en het kan professionals helpen het kind beter te leren kennen, omdat tekeningen het kind helpen informatie te geven over zijn levenssituatie, zijn gevoelens en zijn ervaringen. Tekenen tijdens het praten kan het voor sommige kinderen gemakkelijker maken om zich dingen te herinneren die te

maken hebben met de ervaringen die ze hebben gehad. Tekenen kan stress en spreekdruk verminderen wanneer het over moeilijke onderwerpen gaat.

Sociaal werkers interpreteren de tekeningen van kinderen niet zelf, maar vragen naar de betekenis aan het kind zelf en kunnen dit naast de tekening noteren of op de achterkant van de tekening schrijven. Kinderen kunnen ook worden aangemoedigd om hun tekening te ondertekenen en te dateren. Dit getuigt van respect voor het kind en laat zien dat hun bijdrage wordt gewaardeerd. Er wordt met het kind afgesproken wie er voor de tekeningen of werkjes zal zorgen en waar ze zullen worden bewaard. Als een kind de dingen die het heeft gemaakt wil houden, kan de professional toestemming vragen voor fotograferen van het werk en aantekeningen over de betekenis ervan. De professional kan, enkel met toestemming van het kind, het werk gebruiken bij vergaderingen over het kind.

"Mijn huis" - Een huis wordt getekend op een blanco vel. Het kind tekent de familie, en tekent gezichten (boos, ongelukkig, blij). Het huis kan een startpunt zijn voor gesprekken over wat er gebeurt in de verschillende kamers, en in de relaties tussen gezinsleden. Het wordt vaak gebruikt in gesprekken met kinderen van 4 jaar en ouder, bij verontrusting (Eide & Rohde, 2009).

"De Huis-Boom-Persoon (H-B-P)" - Deze projectieve tekentechniek wordt gebruikt om informatie te verkrijgen over hoe een individu zichzelf ervaart in relatie tot anderen en zijn gezinscontext. Zoals alle gelijkaardige technieken, vergemakkelijkt de H-B-P de projectie van persoonlijkheidselementen en conflictgebieden in de therapeutische setting.

"Gespreksplaatjes" - Gesprekken op basis van plaatjes kunnen het kind helpen om genuanceerd te communiceren en informatie te delen. Plaatjes zijn geschikt in gesprekken met kleine kinderen. Holmsen (2011) beschrijft deze methodiek in het boek *"Samtalebilder og tegninger" - en vei til kommunikasjon med barn i vanskelige livssituasjoner* (vertaald betekent dit, Gespreksplaatjes en Tekeningen. Een manier om te communiceren met kinderen in moeilijke levenssituaties). Het boek bestaat uit een reeks tekeningen en foto's van een muis in verschillende situaties. Bij elk plaatje horen verschillende soorten vragen. Deze kunnen door de professional worden gebruikt om een gesprek te beginnen, waarbij het kind wordt gevraagd wat er in de tekening/plaatje gebeurt, gevolgd door meer open en/of gerichte vragen. Aan het kind kan bijvoorbeeld worden gevraagd of het iets soortgelijks heeft meegemaakt, of hoe het bij hen thuis is (maaltijden, rituelen rond bedtijd, wanneer volwassenen boos worden, blij, enzovoort). Kleine kinderen spreken vaak uit hun eigen ervaringen wanneer ze inhoud en verhaal geven aan de foto's (figuur 8).

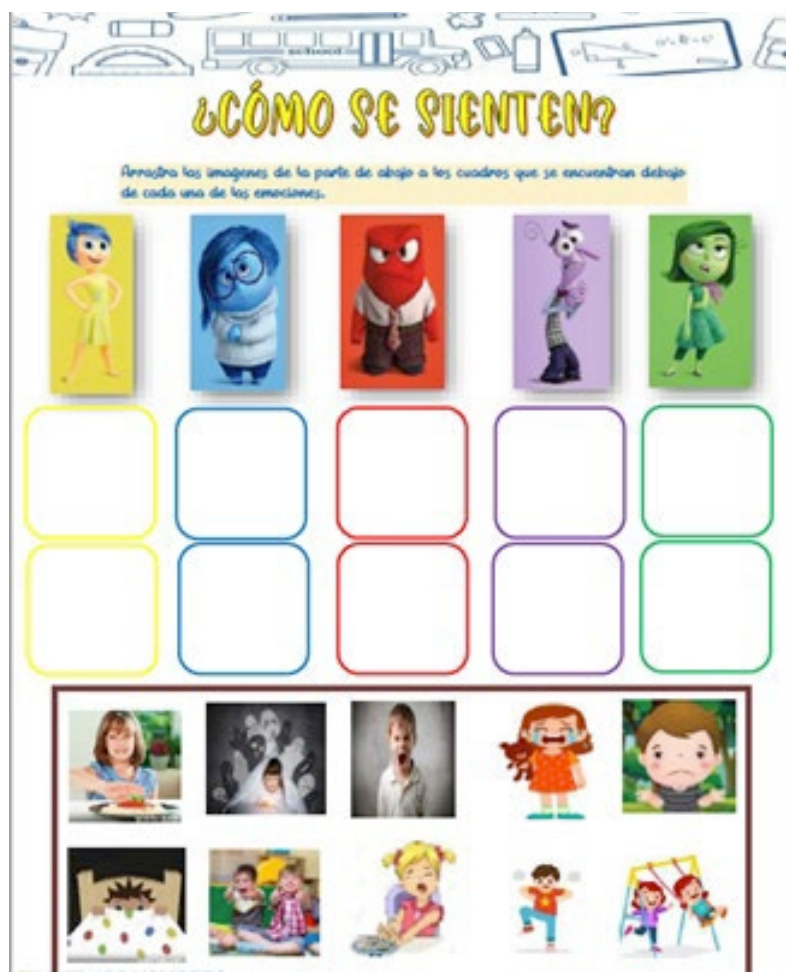

Figuur 8 Kopie van voorbeelden uit het boek van Holmsen's: "Samtalebilder og tegninger" – en vei til kommunikasjon med barn i vanskelige livssituasjoner; 2011.. Illustrations by Kjell Midthun.

Werkbladen

Er zijn verschillende bronnen in deze categorie, zoals weergegeven in Figuren 9, 10, 11 en 12 hieronder:

Figuur 9 "De Gevoelenslijst" (<https://www.liveworksheets.com/ij1923871xu>)

The Three Houses

The Three Houses method takes the three key assessment questions of Signs of Safety assessment and planning - what we are worried about; what's working well and what needs to happen - and locates them in three houses to make the issues more accessible for children.

House of Worries

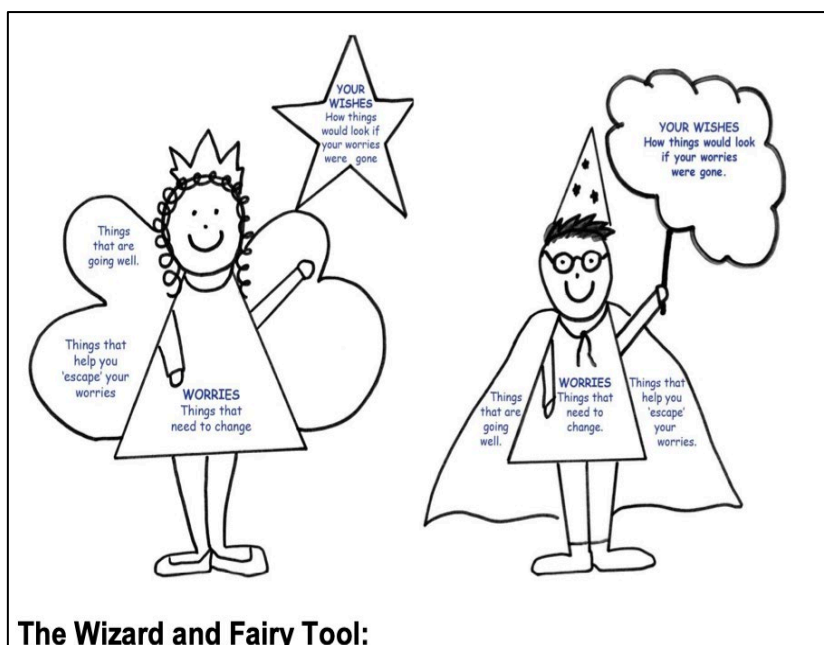

House of Good Things

House of Dreams

Figuur 10 "De drie huizen" (folder voor professionals: tekenen van veiligheid. HSCB, Noord-Ierland, 2019)

Figuur 11 "The Wizard and Fairy" (folder voor professionals: tekenen van veiligheid. HSCB, Noord-Ierland, 2019)

Name _____ Age _____

How happy are you?

Thinking about everything we've talked about, on a scale of 0 to 10, where 10 is being as happy as you could be... where are you now?

0 1 2 3 4 5 6 7 8 9

Figuur 12 "Hoe gelukkig ben je?" https://nscp.nottinghamshire.gov.uk/media/3r2hxbxa/06d_my_feelings_-_children-1-003.pdf

Werkboeken

Er zijn ook verschillende bronnen in deze categorie. Zie Toolbox voor sociaal werkers op de website: <http://www.socialworkerstoolbox.com>. Hieronder geven we enkele voorbeelden in deze categorie van methodieken.

"Vondt i magen" (buikje doet pijn). Een hulpmiddel voor jonge kleuters wanneer er zorgen zijn over hun welzijn. Er is een 'e-book', een film, printbare tekenplaatjes, die het kind allemaal uitnodigen om te praten over wat hem bezighoudt (figuur 13).

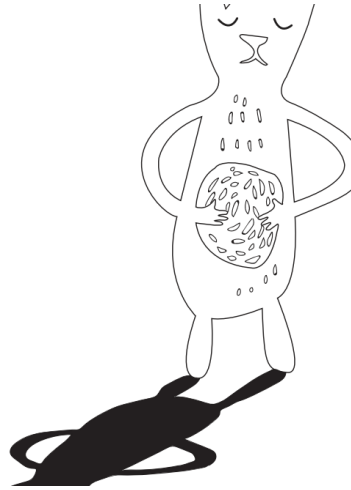

Figure 13 "Vondt i magen". <https://www.blakors.no/ressursbank/vondt-i-magen/>

Figure 14 "All about me" <http://www.socialworkerstoolbox.com/all-about-me-direct-work-sheets-activities-booklet/>

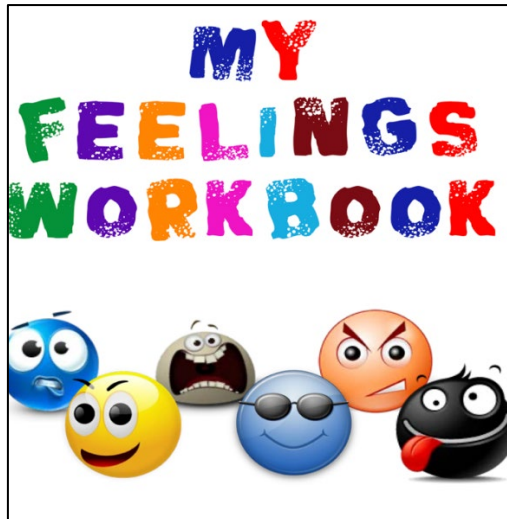

Figure 15 My feelings workbook (<https://hope4hurtingkids.com/resources/My-Feelings-Workbook.pdf>)

Poppen en figuren

Poppen (figuur 16) en figuren (figuur 17) kunnen ook worden gebruikt in gesprekken met kinderen om het vertellen te vergemakkelijken. Vanaf drie jaar kunnen kinderen driedimensionale voorwerpen, zoals poppen en figuren, gebruiken om gebeurtenissen te laten zien en erover te praten. Vaak geven kinderen meer details als ze met poppen praten en spelen. Dit blijkt ook uit de speltherapie binnen de geestelijke gezondheidszorg (Kvello, 2021).

Figuur 16 R. Juul demonstreert het gebruik van papieren popjes van het boek, Drugli, M. B., & Engen, M. (2004). *Spør barn få svar! Samtaler med barn om sosiale relasjoner*, op de internationale PANDA-week, Gent, November 2022. (Photo by I. S D Husby).

Figure 17 African Family, wooden block play set. <https://coloursofus.com/270-multicultural-toys/multicultural-play-figures/>

Sociale netwerk kaarten

Dit is een instrument om het sociale netwerk van een kind in kaart te brengen, en zijn ervaringen over (en perspectieven op) zijn relaties in zijn sociale netwerk. De kaart kan de vorm hebben van een cirkel die verdeeld is in verschillende taartstukken, waarbij het gezin wordt vertegenwoordigd door een segment, en familieleden, vrienden en school worden vertegenwoordigd door andere segmenten. Het kind wordt in het midden van de cirkel geplaatst. Samen met het kind worden de relaties van het kind in de kaart getekend. Hechte relaties worden dicht bij het kind getekend en relaties die meer op afstand worden ervaren, worden verder in de cirkel getekend. De lijnen van het kind naar de andere personen op de kaart, worden gemarkeerd als goede relaties, mogelijk ambivalent, conflictvol, of afstandelijk, afhankelijk van wat het kind voelt (Kvello, 2021).

Spelletjes

In deze categorie kan het "**Hallo-spel**" (zie figuur 18), ontwikkeld door K. Sommerseth en G. Winsnes (kinderpsychologen), nuttig zijn. Dit is een bordspel voor kinderen in een moeilijke levenssituatie, die het praten over emoties ondersteunt. Het spel bestaat uit dobbelstenen, persoonsfiguren en kaarten met vragen over wat mensen leuk vinden, niet leuk vinden, wat ze hebben meegemaakt, en hun mate van welbevinden.

De vragen gaan over relaties, fantasieën, zelfbeeld en wat zij denken dat anderen denken. Zowel het kind als de professional beantwoorden de vragen. Het spel kan worden gebruikt om een band op te bouwen en contact te maken met een kind en kan ook informatie verschaffen over het kind. Het spel is geschikt voor kinderen vanaf de kleuterschoolleeftijd tot en met tieners.

Figuur 18 Hei spillet (het Hello spel) (K. Sommerseth and G. Winsnes) <https://www.heispillet.com/>

Om spelletjes, boeken en speelgoed te vinden die de diversiteit en etniciteit van kinderen weerspiegelen, bevelen wij volgende website aan: <https://coloursofus.com> (Figuur 19)

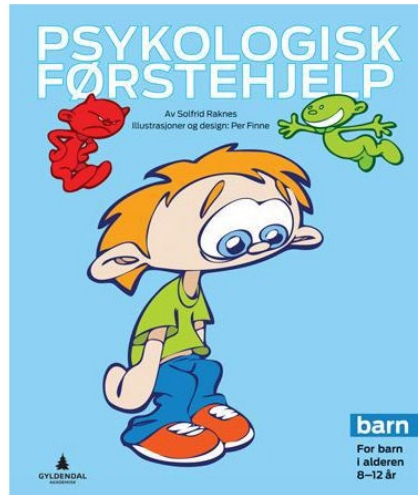
Figuur 19 Foto uit de intro van de website [Colours of Us](https://coloursofus.com)

Sommige spelletjes zijn ontwikkeld voor **therapeutische doeleinden**. Deze leggen de ervaringen van kinderen in relatie tot hun familie vast. Zij maken het mogelijk gevoelens en emoties op een speelse manier te verkennen en stellen kinderen in staat uitdrukking te geven aan hun emoties, ervaringen en moeilijkheden die zij hebben ondervonden. Enkele valkuilen zijn de mogelijke moeilijkheden bij het objectief interpreteren van de symbolische wereld van een kind. Het is belangrijk onderscheid te leren maken tussen wat wordt ervaren en de verbeelding van kinderen.

Een voorbeeld in deze categorie is een spel genaamd "Psykologisk førstehjelp" ("Psychologische Eerste Hulp") (figuur 20). Dit is een spel ontwikkeld door S. Raknes (psycholoog) (2017). Deze toolkit kan kinderen helpen om te gaan met moeilijke gedachten en situaties. In de EHBO-kit zijn hulpmiddelen te vinden wanneer gedachten moeilijk zijn en emoties een uitdaging vormen. Het is een geïllustreerd boek gericht op kinderen, het heeft eenvoudige taken en werkbladen die kunnen worden gedownload, evenals twee figuren die inspireren tot spel en creativiteit en praten over gevoelens, gedachten, evenals het identificeren van behulpzame en niet-hulpzame gedachten.

Het instrument kan helpen om de emotionele regulatie van kinderen te versterken en hen te ondersteunen bij het verwerven van regulatievaardigheden. De gesprekken hebben betrekking op zes onderwerpen: 1) een beschrijving van het incident, 2) de gevoelens van het kind in verband met het incident, 3 en 4) het identificeren van rode en groene gedachten die opkwamen, 5) reflecties over wat het kind kan doen om het probleem op te lossen en 6) bij wie het kind hulp kan zoeken. Het spel kan worden gebruikt voor kinderen van 8-12 jaar.

Figuur 20 Het spel "Psykologisk førstehjelp" ("Psychologische Eerste Hulp", S. Raknes).

https://www.ark.no/boker/Solfrid-Raknes-Barn-9788205400023?gclid=CjwKCAiAleOeBhBdEiwAfgmXf8lx1DFfIN07kgiMQv3zQrE_hiDXQhDMwbh-jncVFdnuLc0m9V67LBoC11cQAvD_BwE&qclsrc=aw.ds

Creatieve workshops

Deze maken emotionele expressie, verhoogd gevoel van eigenwaarde en concentratie mogelijk en kan angst verminderen. Het kan tevens de creativiteit en het groepsgevoel versterken.

Het levensboek

Dit wordt gebruikt om een kind in een pleeggezin (figuur 21) of een adoptieplaatsing te helpen een gevoel van identiteit te ontwikkelen en zijn of haar ervaringen met scheiding en plaatsing te begrijpen.

Figuur 21 Afbeelding uit een presentatie over deze categorie boeken.

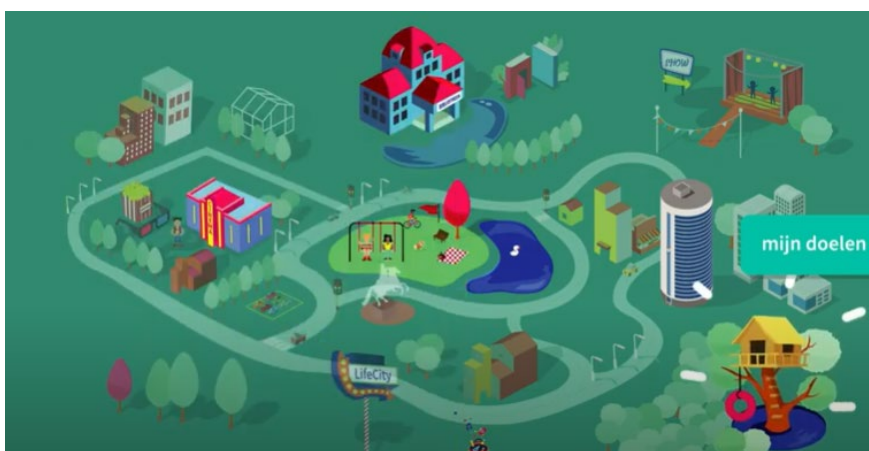
<https://www.youtube.com/watch?v=mjzDpLU5a0o> (retrieved 04.05.2022).

6. Tools om de collectieve participatie van kinderen te versterken

Het recht van kinderen om te participeren omvat het recht om deel te nemen op het niveau van de gemeenschap als collectief en als onderdeel van lokale en/of gemeenschapsinitiatieven. Het gebruik van digitale technologie heeft de participatie van kinderen en jongeren op collectief niveau vergemakkelijkt en mogelijk gemaakt. Cybercorrespondenten bijvoorbeeld is een netwerk van blogs en bestaat uit een sociaal netwerk van jongeren onder de 18 jaar die online discussies aangaan over gebieden/kwesties waar zij verandering willen zien.

7. Digitale hulpmiddelen

The LifeCity app (Figuur 22) en **the Mind of My Own App** (Figuur 23) zijn twee voorbeelden van kindgerichte hulpmiddelen voor tablet en computer die de communicatie tussen professionals en kinderen ondersteunen en die kinderen in staat stellen toegang te krijgen tot hun inspraakrechten. Dergelijke digitale hulpmiddelen zijn zowel een methodiek als een tool. De tablet zelf is de tool en de digitale mogelijkheden motiveren en begeleiden kinderen om zich uit te drukken.

Figuur 22 De LifeCity App. <https://play.google.com/store/apps/details?id=be.hogent.lifecity&hl=en&gl=US>

The LifeCity app, verbeeldt een stad waarin het kind zich kan bewegen met een zelfgekozen avatar. Op deze manier heeft het kind controle over de inhoud van zijn gesprek. De app is ontworpen met en voor kinderen van 6 tot 12 jaar om hen te helpen hun zorgen en gevoelens te uiten. De methode is ontwikkeld door onderzoekers van HOGENT in België.

The Mind of My Own app, (figuur 23) is ontworpen om de doorleefde ervaringen van kinderen een stem te geven en om gehoord te worden door hun professionals. De kinderen creëren hun eigen account, en geven aan hoe ze zich voelen en welke steun ze nodig hebben

Figuur 23 Illustratie van de The Mind of My Own App. <https://mindofmyown.org.uk/>

Er bestaan ook andere digitale programma's kinderen te informeren over de beschikbare steun bij de aanpak van geweld, misbruik en pesten, wat moeilijke en emotionele onderwerpen kunnen zijn om met kinderen over te praten. Voorbeelden zijn:

"Jeg vet" ("Ik weet het") – deze tool is ontworpen om geweld, misbruik en pesten te helpen voorkomen door kinderen op kleuterscholen en scholen meer kennis over deze onderwerpen bij te brengen.

"Kroppen min eier jeg" ("Ik bezit mijn lichaam") - deze films zijn bedoeld voor kinderen in kleuterscholen. De films gaan over moeilijke onderwerpen zoals seksueel en lichamelijk misbruik

"Hjelp! Pappa slår!" ("Help! Papa slaat me!") (figuur 24)- Dit zijn films die met kinderen in de lagere schoolleeftijd kunnen worden bekeken, met ondersteunende tools hebben over hoe met kinderen over de inhoud van de films kan worden gepraat en nagedacht. Ze zijn ontworpen als een educatieve tool voor basisscholen. <https://vfb.no/artikler/hjelp-pappa-slar/>

Figuur 24 "Hjelp! Pappa slår" ("Help! Pa slaat me"). <https://vfb.no/artikler/hjelp-pappa-slar/>

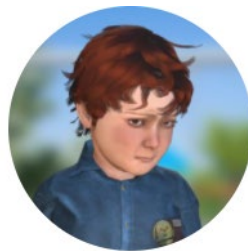
Daarnaast zijn er nog andere communicatiemiddelen op het internet om kinderen steun, begeleiding en advies te geven wanneer zij gevaar lopen en het moeilijk vinden om ouders of andere volwassenen te vertellen over het misbruik en het geweld, die zij angstig ervaren. Het gaat onder meer om hulpmiddelen van een EU-project, Participation for Protection.

Andere online communicatiemiddelen zijn ontworpen om te worden gebruikt door kinderen die eenzaam zijn en niemand hebben om over hun zorgen te praten. Digitale technologie stelt deze kinderen in staat rechtstreeks en zelf met anderen te communiceren over hun angsten en zorgen.

De webpagina [The emergency telephone for children and young people](#) – is een voorbeeld van een zelfhulpmiddel waar elk kind (7-12 jaar) kan leren hoe het met een volwassene kan praten als er thuis problemen zijn. Een kind kan ook anoniem met een volwassene chatten. In een klein videofragment wordt het kind begroet door een ander kind van dezelfde leeftijd dat advies geeft aan het kind dat moeilijkheden ondervindt.

Een ander voorbeeld is de webpagina «["Jeg vil vite"](#) ("Ik wil het weten"). Op deze webpagina leren zowel kinderen als volwassenen over geweld en misbruik. Dit webgebaseerde hulpmiddel is ontworpen om interactief door kinderen te worden gebruikt.

Om te helpen bij communicatie en spelvaardigheden met kinderen zijn er digitale programma's. De website [Snakkemedbarn.no tutorial](#) leidt professionals op om te praten met kinderen die mogelijk ervaringen hebben met geweld en misbruik. Het programma biedt training in gesprekken met kinderen (avatars) van verschillende leeftijden die het thuis, op school of in de kleuterschool moeilijk hebben (figuur 25).

Ole 6 år

Ole trekker seg bort fra de andre barna i barnehagen. Han har sagt noe som gjør deg bekymret.

Figuur 25 Voorbeeld van een avatar, [snakkemedbarn.no](#)

Daarnaast kan je via digitale trainingsvideo's samen met collega's reflecteren en van elkaar leren.

Het gebruik van digitale communicatie programma's vormt een aanvulling op andere 'hands on' programma's die zijn ontworpen om communicatie- en spelvaardigheden te verbeteren. Er is het programma dat is ontwikkeld door O'Reilly en Dolan (2016) en dat training geeft om meer vertrouwen te krijgen in het gebruik van speltherapeutische benaderingen, zoals zandspel, werkbladen en tekeningen in hun communicatie met kinderen. Dit staat bekend als "**The play skills training (PST) programme**" en wordt in face-to-face settings gegeven.

8. Let op de valkuil van snelle oplossing

Het gebruik van tools en methodieken kan zeer nuttig zijn om onze acties en gedachten te structureren, maar we moeten oppassen dat we deze niet gebruiken om snel resultaten te boeken. Het volledig betrekken van gezinnen bij jeugdhulp en -bescherming vereist meer dan alleen het toepassen van een (participatief) praktijkmodel en het gebruik van bepaalde tools en methodieken.

Om de voordelen van een kindgerichte aanpak te realiseren is een engagement van het hele systeem nodig. Het centraal stellen van ouders, kinderen en iedereen die op een natuurlijke manier met het kind verbonden is, is een zeer belangrijke paradigmaverschuiving, waar voorheen de dominante cultuur was dat professionals de problemen definiëren en beslissen wat nodig is om ze op te lossen. Daarom moet het gebruik van tools en methodieken altijd deel uitmaken van een organisatiecultuur en -visie. WAAROM willen we dat jonge kinderen (en hun context) participeren? Wat is onze grondhouding ten opzichte van de kinderen en de families in de diensten voor kindweldzijn en kindbescherming?

Als we overtuigd zijn van de meerwaarde van participatie van gezinnen en (jonge) kinderen, zullen we spontaan zoeken naar manieren om de stem van de kinderen zo goed mogelijk te realiseren. In dat geval komt de motivatie om bepaalde tools/methodieken te gebruiken van binnenuit.

Aan de andere kant, als we niet volledig overtuigd zijn of ons misschien niet bewust zijn van het belang van het betrekken van het perspectief van het kind, zullen we het gebruik van tools/methodieken waarschijnlijk als een last ervaren.

9. Conclusie

Het doel van deze tekst was om methodieken en tools te verkennen die de professionele communicatie en samenwerking met jongere kinderen bevorderen. Vanaf het begin van elke communicatieve ontmoeting met kinderen moeten professionals zich bewust zijn van de communicatiestijl van kinderen, hun keuzes en voorkeuren, hun competentie, hun kenmerken (geslacht, leeftijd, handicap, cultuur, religie, etniciteit, taal), hun relaties en hun context.

Er bestaat een brede waaier van tools en methodieken, en deze tekst is zeker geen exhaustieve lijst. Het is eerder geschreven om professionals te inspireren en hun nieuwsgierigheid te prikkelen om verder onderzoek te doen door literatuur te raadplegen, op het internet te zoeken en benaderingen in de praktijk uit te proberen.

Het gebruik van tools en methodieken vereist een sensitieve benadering die rekening houdt met het machts(on)evenwicht in de relatie tussen kind en professional en die rekening houdt met het kind (zijn leeftijd, geslacht, etniciteit, ervaring), de thema's die worden besproken, de keuzes, voorkeuren en competenties van het kind (en de volwassene), en de ruimere contextuele kwesties. De dialogische benaderingen en participatieve instrumenten die naar voren zijn gebracht, kunnen leiden tot meer erkenning en respect. Digitale technologie heeft nieuwe mogelijkheden geopend voor professionals en kinderen, en deze middelen voor communicatie en samenwerking moeten verder worden verkend.

Vanuit dit perspectief kunnen professionals samen met het kind tot een communicatieplan komen, waarbij uit de beschikbare tools en methodieken een keuze wordt gemaakt die relevant is voor het kind en het te verkennen onderwerp. De tools en methodieken moeten gebaseerd zijn op de keuzes en voorkeuren van het kind, zijn ontwikkeling, zijn bekwaamheid en capaciteiten, zijn leeftijd, geslacht, handicap, seksualiteit, godsdienst, etniciteit, taal, cultuur en erfgoed en zijn context. De gebruikte tools moeten cultureel en etnisch relevant zijn en gebruik maken van figuren, mensen en gebeurtenissen die vertrouwd zijn voor de context van het kind.

Lijst van Figuren

Figuur 1 The PANDA Concept

Figuur 2 W. Eerdekens Duplo methode at NTNU (2017) (Foto door I.S D. Husby).

Figuur 3 en 4 Verschil in gender en etniciteit (Foto's door W. Eerdekens 2022)

Figuur 6 <https://www.youtube.com/watch?v=jwQ0NA7GzEg> (30.04.22)

Figuur 7 "How your baby's sense of sight develops".

https://www.babycenter.com/baby/baby-development/how-your-babys-sense-of-sightdevelops_10400986 (04.05.2022)

Figuur 8 Kopie van voorbeelden uit het boek van Holmsen: "Samtalebilder og tegninger" – en vei til kommunikasjon med barn i vanskelige livssituasjoner; 2011. Illustrasjoner av Kjell Midthun.

Figuur 9 De Gevoelenslijst (<https://www.liveworksheets.com/ij1923871xu>, (20.03.22)

Figuur 10 "De drie huizen" (folder voor professionals: tekenen van veiligheid. HSCB, Noord-Ierland, 2019)

Figuur 11 "The Wizard and Fairy" (folder voor professionals: tekenen van veiligheid. HSCB, Noord-Ierland, 2019)

Figuur 12 "Hoe gelukkig ben je?"

(https://nscp.nottinghamshire.gov.uk/media/3r2hxbxa/06d_my_feelings_-_children-1-003.pdf, 20.03.22)

Figuur 13 "Vondt i magen". <https://www.blakors.no/ressursbank/vondt-i-magen/> (20.03.22)

Figuur 14 "All about me"

<http://www.socialworkerstoolbox.com/all-about-me-direct-work-sheets-activities-booklet/> (20.03.22)

Figuur 15 My feelings workbook (<https://hope4hurtingkids.com/resources/My-FeelingsWorkbook.pdf>, 20.03.22).

Figuur 16 R. Juul demonstreert het gebruik van papieren popjes op de internationale PANDA-week, Gent, november 2022. (Foto door I. S D Husby).

Figuur 17 Afrikaanse familie, houten blokkenspeelset <https://coloursofus.com/270-multiculturaltoys/multicultural-play-Figuurs/> (04.05.22).

Figuur 18 Hei spillet (the Hello Game) (K. Sommerseth and G. Winsnes)

<https://www.heispillet.com/> (20.03.22)

Figuur 19 Foto uit de intro van de website Colours of Us (opgehaald 04.05.2022)

Figuur 20 Het spel "Psykologisk førstehjelp" ("Psychological First Aid", S. Raknes).

<https://www.ark.no/boker/Solfrid-Raknes-Barn>

[9788205400023?gclid=CjwKCAjwoduRBhA4EiwACL5RP9A6tS6sL8a6M9RmyliNDsSrphONd5vswUG7_i7UZAzxBgBrzP2 DRoCnW0QAvD BwE&gclid=aw.ds](https://www.youtube.com/watch?v=mjzDpLU5a0o) (retrieved 20.03.22)

Figuur 21 Afbeelding uit een presentatie over deze categorie boeken.

<https://www.youtube.com/watch?v=mjzDpLU5a0o> (04.05.2022).

Figuur 22 The LifeCity App.

<https://play.google.com/store/apps/details?id=be.hogent.lifecity&hl=en&gl=US> (20.03.22).

Figuur 23 Illustratie van de The Mind of My Own App. <https://mindofmyown.org.uk/> (20.03.22)

Figuur 24 “Hjelp! Pappa slår” (“Help! Pa slaat me”) <https://vfb.no/artikler/hjelp-pappa-slar/> (20.03.22).

Figuur 25 Voorbeeld van een avatar, <https://www.snakkemedbarn.no> (20.03.22)

Referenties

- Andenæs, A. (1991). Fra undersøkelsesobjekt til medforsker? Livsformsintervju med 4-5 åringer. *Nordisk psykologi*, 43(4), 274-292.
- Bunkholdt, V., & Kvaran, I. (2015). *Kunnskap og kompetanse i barnevernsarbeid*. Oslo: Gyldendal Akademiske
- Clifford, G., Fauske, H., Lichtwark, W., & Marthinsen, E. (2015). *Minst hjelp til dem som trenger det mest? Sluttrapport fra forsknings- og utviklingsprosjektet 'Det nye barnevernet'*. Bodø: Nordlandsforskning.
- Doucet, L. (2019). *Eigen-wijs: inzichten over concrete opvoedingssituaties*. Belgium: Uitgeverij Averbode.
- Eide, G., & Rohde, R. (2009). *Sammen så det hjelper: metoder i samtaler med barn, ungdom og familier*. Bergen: Fagbokforlaget.
- Ferguson, H. (2016). What social workers do in performing child protection work: evidence from research into face-to-face practice. *Child & Family Social Work*, 21(3), 283-294. doi:10.1111/cfs.12142
- Gamst, K. T. (2004). *Barn som vitner : en empirisk og teoretisk studie av kommunikasjon mellom avhører og barn i dommeravhør : utvikling av en avhørsmetodisk tilnærming*. (no. 27). Institutt for spesialpedagogikk, Det utdanningsvitenskapelige fakultet, Universitetet i Oslo Unipub, Oslo.
- Gamst, K. T. (2017). *Profesjonelle barnesamtaler: Å ta barn på alvor* (2 ed.). Oslo: Universitetsforlaget.
- Gulbrandsen, L. M. (2018). *HÅNDBOK Hverdagslivsforankrede samtaler med barn og unge*. Oslo: Høgskolen i Oslo og Akershus.
- Holmsen, M. (2011). *Samtalebilder og tegninger: en vei til kommunikasjon med barn i vanskelige livssituasjoner* (2. utg. ed.). Oslo: Cappelen Damm akademisk.
- Husby, I. S. D., Slettebø, T., & Juul, R. (2018). Partnerships with children in child welfare: The importance of trust and pedagogical support. *Child and family social work*, 23(3), 443-450. doi:10.1111/cfs.12435
- Haavind, H. (1987). *Liten og stor: mødres omsorg og barns utviklingsmuligheter*. Oslo: Universitetsforlaget.
- Kvello, Ø. (2021). *Samtaler med barn og ungdom. Medvirkning, kommunikasjon og metoder*. . Bergen: Fagbokforlaget.

- Langballe, Å., Gamst, K. T., & Jacobsen, M. (2010). *Den vanskelige samtalen. Barneperspektiv på barnevernarbeid. Kunnskapsbasert praksis og handlingskompetanse*. Oslo: Nasjonalt kunnskapssenter om vold og traumatisk stress.
- Lefevre, M. (2017). Learning and development journeys towards effective communication with children. *Child & Family Social Work*, 22(1), 86-96. doi:10.1111/cfs.12202
- Lefevre, M. (2018). *Communicating and engaging with children and young people: Making a difference* (2nd ed.). Bristol: The Policy Press.
- O'Reilly, L., & Dolan, P. (2016). The Voice of the Child in Social Work Assessments: Age-Appropriate Communication with Children. *Br J Soc Work*, 46(5), 1191-1207. doi:10.1093/bjsw/bcv040
- Ruch, G., Winter, K., Morrison, F., Hadfield, M., Hallett, S., & Cree, V. (2020). From communication to co-operation: Reconceptualizing social workers' engagement with children. *Child & Family Social Work*, 25(2), 430-438. doi:10.1111/cfs.12699
- Toros, K., DiNitto, D. M., & Tiko, A. (2018). Family engagement in the child welfare system: A scoping review. *Children and Youth Services Review*, 88, 598-607. doi:10.1016/j.chilyouth.2018.03.011
- Ulvik, O. S. (2007). *Seinmoderne fosterfamilier: en kulturpsykologisk studie av barn og voksnes fortellinger*. Oslo: Unipub.
- Van Doornik, A. (2021). *Een taal erbij. Het handboek voor systemisch werken met poppetjes*: Acco Learn.